

zaključiti da o njima znamo malo i da smo time sami oštećeni. On, pak, pouzdano primjećuje da su mačke i mačci kao i ljudi ponekad ljevoruki, ali jedni više od drugih. Da pčele ne vole nered i da njihova agresivnost potječe upravo iz njihova sasvim određenog poslanja. Saznaje da su neki psi toliko dragocjeni da su čitava sela živjela čuvajući ih. Naravno, na takvom mjestu koje spoznaje veže uz prostor na kojem prebivamo i koje sugerira svaki mogući odnos s prirodom, pojavljuje se mnoštvo pitanja i sljedeći autorove naznake možemo ih postavljati prema osobnim afinitetima u rasponu od iskorjenjivanja vrsta do uništenja planeta. Sva ona u konačnici, jer književnost je u pitanju, ostavljaju nedoumicu hoće li novim generacijama biti razumljiv red kojim se ravnaju pčele, upornost kojom egzistiraju magarci, snaga lavova... Oni razmišljaju o modemima, smartfonima, oni znaju sve o daljinskim upravljačima i mobitelima. Znam barem tri, četiri autora netom otišlih s hrvatske književne scene koji su pisali o vrapcu. Ili o psu. Ovi koji misle o modemima kako će prepoznati pticu ili konja?

Čitajući nedavno esej o gruzijskom slikaru Niki Pirošmanšviliju primjećujem inzistiranje autora na činjenici da je Pirošmani jedini istinski gruzijski animalist. Narod koji je još na neki način blizak s prirodom ima jednog jedinog animalista. Nemam razloga ne vjerovati autoru eseja, ali me pogodila činjenica da je tako frekventnu činjenicu kao što je slikanje životinja u jednom narodu istinski uspio samo jedan čovjek. Zato mislim da je Ezopov animalizam kao predložak mudrosti jedino neizvjesno i istinsko pitanje romana *Posljednja noć velikog pripovje-*

dača.

Beck se pobrinuo oslikati različite aspekte života mimo mudrosti i smrti: svoje mjesto našli su i ljubav, bogatstvo, klanjanje idolima, praznovjerje... Ali kad dodirne Delfe u smislu analize njihovih dvojbenih proročanstava i naknade koju za to dobivaju, Ezop stavlja na kocku osobnu sudbinu. Nezasitnost bogatih bogatstvom i moćnih moću replicirat će se i u sljedećim razdobljima. Svaka generacija postavlja ista stara pitanja kao da su nova i na njih nalazi odgovore – stare, a kao da su novi. Zato je kroz Ezopa autor čitatelju omogućio da prihvati, točnije posloži i osvijesti ono što negdje na rubu promišljanja i sam uzgaja.

Posljednja Ezopova noć, kao i svaka noć za koju znamo da je posljednja, ima svoje svijetle i mračne trenutke. Mrak koji treba rasvijetliti. Beck Ezopu ostavlja u životu stražara koji postaje učenik, a time i pripovjedač. On tek treba živjeti i pripovijedati do besvijesti da bi se pomirio s mudrostima koje je spoznao i da bi na svoju pedagošku udicu povješao nasljednika. U traženju nasljednika svatko, pa i Ezop, izabire između vlastitog egoizma i tuđih zanosa ili tuđih ranjivosti. Ezop nas ponovno uči da smo osuđeni na to da spoznamo kako smo zanos davno potrošili, ali svijet je mimo toga: niti je s nama počeo niti će završiti zato treba odraditi svoje poslanje. U tom smislu veliki pripovjedač je poslanje i negdje među zvijezdama mudri Ezop čuč i veseli se što je i Becka zakačio toliko stoljeća u budućnosti.

Grozdana Cvitan

DOBA KORONATRESA

Sjetih se iznenada prve sveučilišne vježbe iz stilistike kod profesora Tomislava Sabljaka. Valjalo je lutati zagrebačkim ulicama od Trga bana Josipa Jelačića do Britanskoga trga i zbrojiti nazive objekata na hrvatskom jeziku. Bila je 2001. godina. Još se nešto i zvalo hrvatskim imenom. Gotovo dva desetljeća kasnije, u vrijeme korone i potresa, kada su i život i hrvatska metropola doživjeli bolno podsjećanje kako je sve

krhko i prolazno, aktualnost one vježbe dobila je nostalgичnu patinu. Osim slastičarnica, poneke stare slatke tvrtke ili one s napitcima protiv mamurluka, tako je malo, rijetko, pročitati išta na materinjem jeziku.

Redakcija časopisa “Kaj” i “Kajkavsko spravišće”, to drago utočište sjevernoga, hrvatskoga kajkavskoga jezika i njegovih dijalekata, ostali su, imenom i dužnošću, utvrdom čuvanja ba-

štine u središtu ranjenoga grada. Iako se žuti, arhivski primjerci, vraćaju u studeni 1880. godine i potres iza kojega je obolio veliki August Šenoa, na paradoksalan način zavidim autoru "Zlatarova zlata" jer se tada u svakoj riječi osjećao duh, identitet grada, sve ono što je tako vješto prenosio na papirnate stranice. A danas? Engleski nazivi, tuđe banke, dodvoravanje inozemnim kuhinjama, bitka za tržišni probitak. Samo što kumice na Dolcu ne napišu "sir i vrhnje" na jezicima svih naroda i narodnosti Europske unije.

Koliko oksimorona od 19. ožujka kada su Zagreb i Hrvatska utonuli u razdoblje "Ostani doma", preplašeni virusom, krevetima u Areni na Laništu, s pozivom da se nigdje ne izlazi, jer opasnost vreba na svakom uglu, a da itko ne može vidjeti ili dokučiti – čega se bojati više u odnosu na uobičajeno gripozno doba, svojstveno svakoj zimi, točnije prijelazu prema proljeću. Odzvanjala su Vivaldijeva "Četiri godišnja doba" u privatnim stanovima i kućama, praćena smiješnom, lupajućom prosvjednom notom. Tehnologija je donijela "kućne revolucije", jalove, one ne mogu ni vlastitu djecu "pojesti" s druge strane zidova. Utjeran je strah u kosti i meso svih hrvatskim građana, s redovitim praćenjem konferencija za novinare Nacionalnoga stožera civilne zaštite u 14 sati, "svetohraništem" privremenih nada. Postadoše virtualna i svakodnevna misna slavlja, nastupilo je doba u kojem smo uvjeravani da se sve, baš sve, može napraviti kod kuće. Bez mogućnosti putovanja između županija, odlaska na sprovode, vjenčanja, jer odgovornost, socijalna distanca, dezinfekcija, to su pojmovi kojima se mjerila čovječnost o ožujku 2020. godine. E, moj Šenoa, trebalo je vidjeti preplašen narod, ali kako, kada je svatko u svojem svijetu, prisiljen osmisliti poslovne i privatne dane, prilagoditi ih okolnostima.

Potres je, doduše, pokazao i zagrebačko lice solidarnosti, humanitarnost slučenih razmjera, s navijačima, svećenicima, vojskom, organiziranim službama koje su već do večeri te nezaboravne nedjelje 22. ožujka očistile hrvatsku prijestolnicu. Tisuće su bile prisiljene napustiti domove od Markuševca, Kašine, centra grada s Ilicom, zelenim valom, slomljenim, podrhtavajućim od nastavka serije s više od tisuću manjih

potresa. I zagrebačka prvostolnica postala je poveznica sa Šenoinim vremenom, iznova pogođena, s jednim križem koji je istog jutra pao s vrha južnoga tornja, a drugi u složenoj, eksplozivnoj akciji demontiran 17. travnja. Zar je samo katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije ostala (ne)promijenjena 140 godina od potresa i gradnje, čekajući novu neminovnost raspadljivoga, ovozemaljskoga usuda. Primjetno je bilo, kao u trećerazrednom filmu, pao je i snijeg onih koronsko-potresnih dana. I začinio Zagreb.

Mjere su relaksirane iza Praznika rada, ironično, u danima kada je malo tko radio. S obzirom na brojke koje su (u trenutku pisanja ovoga teksta 22. svibnja) 2243 zaraženih i 99 preminulih osoba, ponovno je dopušteno živjeti "novu normalnost", štogod to značilo, s izbjegavanjem fizičkoga kontakta, savjetovanim maskama u javnom prijelazu, stajanjima u redu, ukratko, s dužnom mjerom opreza. Od "ukradenoga" Uskrsa 12. travnja do kraja svibnja javnost je uvjerena kako je prva opasnost prošla, i da nitko, osim onih u samoizolaciji i sa simptomima bolesti korone, ne mora polagati račune gdje i zašto izlazi na cestu.

"Ostani doma" promijenjeno je u "Ostanimo odgovorni", benzinske postaje više nisu ključna mjesta okupljanja odraslih, parkove su iznova zamijenili otvoreni kafići, s jednim ili dva razmahnuta stola, s trgovačkim centrima koji neumitnom kapitalističkom logikom mame na potrošnju ušteđenoga, jer zaraditi se baš i nije moglo od blagdana sv. Josipa naovamo. Najednom je većina stvari (zamalo rješavanih praćenjem mobilnoga signala) postala dostupna, a pitati je li tako moglo vrijediti tijekom cijeloga **razdoblja koronatreša** doima se arhaičnim, nebitnim. Onaj isti preplašeni narod smišlja ljetne planove, taktike odlaska na morska odredišta. Jedino su još djeca u panici, njihova "Škola za život" zadavala je glavobolje roditeljima, jedinstvena školska godina s prosvjedima i virtualnim učenjem na svojem krešendu doživljava gomilu upitnika – a što ćemo sad? Mališani od prvoga do četvrtoga razreda dobili su priliku povratka u školske klupe, a čini se i da će oni stariji pučkoškolci biti prisilno stavljeni u klupe posljednjih mjesec dana. Maturanti u

dvojbama koju srednju školu i (li) fakultet upisati, s vjerom da drugi koronski val neće banuti baš 1. listopada, kao da se virusu može zapovjediti što i kako činiti.

Prošlost postade i kulturno uzdizanje u dvomjesečnim interijerima, čitanja zaboravljених, prašnijavih knjiga s polica, gledanje dostupnih kazališnih predstava, "skidanja" filmova s različitih aplikacija, nadoknađivanje propuštenoga, arsenovskoga čišćenja života, sređivanje ladica s mnoštvom nepotrebnih predmeta, reduciranje stambenoga prostora na ono najnužnije, s naglaskom na toaletni papir.

Zbog celuloze su u svim strahovima bile velike oči, nakalemljene na konzerve mesnoga doručka, te vječne zablude da je materija važnija od duha, tijelo od duše. Uzdrmani su, s potrebom i bez njega, temelji predvidljivih, beskrajskih dana, kreativnost i snalažljivost došli su do izražaja bez javnoga laktarenja, podbadanja, hijerarhijske probitačnosti prema stručnoj priznatiosti i dostojanstvenosti financijskih primanja.

Fragmentarno, u opsežnijem osobnom *Dnevniku koronatresa* zapisao sam i ovo:

6. travnja 2020., 15:02

Četrdeset je novih slučajeva zaraze u Hrvatskoj. Sada je 1222 oboljelih. Umro je u Zagrebu muškarac srednje životne dobi, bez ranijih većih zdravstvenih problema, šesnaesti od početka zaraze.

Ne osjećam se najbolje, vjerojatno zbog iscrpljenosti. Nemam temperaturu, čitao sam noćas i Josepha Ratzingera – Benedikta XVI., ponavljam u Velikom tjednu "Isus iz Nazareta – od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća", tražeći pojašnjenje o različitoj "svjetini" koja je vikala "Hosana" i onoj koja je bez uplašених Isusovih sljedbenika, sastavljena od Barabinih pristaša, tražila puštanje borca protiv Rima namjesto Gospodina. Zanimljivo je ulaziti u izvještaje sinoptičkih evanđelja nasuprot Ivanovom, koji je, prema Ratzingeru (i matematici) bliži objašnjenju da se Kristova smrt dogodila dan prije Pashe, a ne na sam blagdan. A Posljednja večera samim tim dva dana prije. "Polazeći od večere Gospodnje i uskrsnuća, o tomu bismo

mogli reći da je upravo križ konačna radikalizacija bezuvjetne Božje ljubavi u kojoj on daje sama sebe protiv svekolikog nijekanja ljudi, uzima na sebe "ne" ljudi i tako ga uvlači u svoje "da" (usp. 2 Kor, 1,19). Ratzinger piše moćno, u dahu se pročita, dobro je uspoređivati sa Svetim pismom, zadubiti se. Evo još jedne, za bold i koronu: "Ako nečista tvar inače preko dodira prenosi zarazu i onečišćuje čistu stvar, onda je ovdje obratno; gdje svijet sa svojom nepravdom i svojim okrutnostima, koje ga onečišćuju, dolazi u dodir s beskrajno Čistim – tu je On, Čisti, istodobno i jači". Ovu bih rečenicu danas ispisao i nosio na vrata svih crkava u Hrvatskoj i svijetu. Neće svetcі korone biti poslušnici, već drugačiji, ne kao ljudi, već mudri a opet odvažni. Gospodin će bdjeti nad njima da pronađu put za svoje djelovanje. Može se zapitati: a što ako nečista tvar dođe i doslovno u dodir s Čistim? Tada se zatvaraju crkve za vjernike. U nadi da se vatre neće ugasiti i za svećenike. Vrijedi ponoviti lekciju. Pitam se: što ako od korone čitav svijet izumre? Zar tim posljednjim dahom posljednjega čovjeka prestaje postojati Bog? Može li čovjek pojmiti svezremenu radost, čak i u pretpostavci nepostojanja ljudskoga stvorenja u "Dies Irae"? Neka se dovrši kako je zapisano. Krasna je grčka riječ oporuke Živoga, uzvik na križu "dovršeno je": *tetelestai*.

Onih nekoliko sekundi 22. ožujka u 6:24 sati, koje su uzele život Anamariji Carević u Đorđićevoj ulici (čudo je da žrtava nije bilo više, iako je i jedna previše), natjeralo je i najnevjernije Tome zapitati se – tko sam, što sam i kamo idem. Čemu bjesomučne jurnjave, svakodnevna prometna živciranja, okupiranost tračevima i tričarijama, obrnuti redosljed prioriteta u kojima se odavno pogubismo, a sada smo tresnuti do Neba i natrag. U vrijeme hrvatskoga predsjedanja Vijećem Europska unije i godini Rijeke kao prijestolnice europske kulture.

Ostalo je još vremena u "novoj normalnosti" pronaći i pustiti gramofonsku ploču kajkavskih popevki "Krapina 1968." s trinaest kajkavskih bisera koje otvara Zvonimir Prelčec s "Pijmo, braćo, vince". Moj izbor je ipak velikan Krunoslav Cigoj i narodni tekst "Tak ja sad tu-

gujem". Tugujem, jer nisam siguran ni da ćemo nakon korone i potresa pronaći put prema vraćanju zaslužnoga duga najdražim dijalektima i tronarječnosti hrvatskoga jezika.

I nazvati stvari i objekte pravim, svojim imenom, a ne da se novi naraštaji čude u šetnji potresenim gradom i na dva metra udaljenosti

od susjednoga šetača pojme tužnu istinu – sve je počelo kada smo se počeli sramiti vlastitoga jezika. Tu ni korona ne može pomoći. Zapeli smo i prije. Učinili tudinu od svojega grada, svoje zemlje.

Tomislav Šovagović

SURADNICI U DVOBROJU KAJA 1-2/2020.

NATALIJA BAJER, prof. (Lukač) – pjesnikinja (na hrvatskom standardnom i kajkavskom jeziku), sudionica brojnih pjesničkih recitala; piše i za djecu

Dr. sc. ŽELJKO BAJZA (Zagreb) – književnik, znanstvenik (s područja kemijskog inženjstva i tehnologije), publicist, urednik

BOŽIDAR BREZINŠČAK BAGOLA, prof. (Hum na Sutli) – književnik, esejist, prevoditelj, urednik; piše i prevodi na hrvatskom standardnom, kajkavskom, slovenskom, te sa slovenskog jezika; predsjednik Hrvatskozagorskog književnog društva.

BOŽICA BRKAN, prof. (Zagreb) – književnica, publicistica, urednica, istaknuta autorica internetskih magazina; piše na kajkavskom ('kekavskom') i hrvatskom standardnom jeziku u vrlo raznolikim žanrovima

RADOVAN BRLEČIĆ, dipl. ing. inf. (Sv. Ivan Zelina) – pisac, publicist (Prigorski glasnik); među ostalim, autor putopisnih knjiga

†Dr. sc. FRANJO BUNTAK (1910 - 1985.) - povjesničar umjetnosti, muzealac, proučavatelj umjetničke i kulturne povijesti Zagreba i njegov pisac u mnogim djelima; direktor Muzeja Grada Zagreba (do 1979.); suradnik časopisa *Kaj* od 1972. i član *Kajkavskoga spravišča*

FRANJO CIMERMAN (Čakovec) – kajkavski pisac (rimovane novele i kajkavski rječnik); poduzetnik

SINIŠA CMRK – televizijski autor i voditelj; umjetnički producent; književnik/pisac za djecu, pjesnik

ŽELJKA CVETKOVIĆ, prof. (Zagreb) – pjesnikinja i prozaistica, spisateljica za djecu; uvrštena u osnovnoškolske čitanke

GROZDANA CVITAN, prof. (Zagreb) – književnica/ esejistica, književna kritičarka, autorica knjiga poezije, eseja, kritika, putopisa; radijskih drama; novinarka; urednica raznolikih izdanja

MARIJA DROBNJAK POSAVEC, prof. (Zagreb) – književnica i publicistica (kolumnistica u *Školskim novinama*), autorica knjiga za djecu, te brojnih (kajkavskih) putopisa i kratke proze

BOŽENA/BOŽICA FILIPAN, mag. psych. (Varaždinske Toplice) – književnica i znanstvenica, kulturna djelatnica; pedagoginja, nastavnica biologije, geografije i kemije; utemeljiteljica *Kukuljevićevih dana*